

Príspevok rečníka na HLE KE – Pracovná skupina - Vzdelávanie

Ján Hero, Súkromné gymnázium Zefyrína Jiménezza Mallu, Kremnica

1. Úvod

Uvedenie terminológie inkluzívneho vzdelávania

V dokumente UNESCO: Politická príručka pre inklúziu vo vzdelávaní (Policy Guidelines on Inclusion in Education – published by UNESCO, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France, UNESCO 2009) sa konštatuje (str.5) „Chudoba a ďalšie faktory prispievajúce k exklúzii vážne sa dotýkajú vzdelávania“, na str. 6 sa uvádza, že „Je kľúčovou dôležitosťou, aby deti a mladí ľudia mali prístup k vzdelávaniu. Je dôležité, aby deti a mladí ľudia boli schopní mať účasť v školskom živote a dosiahli požadované výstupy z ich výchovno-vzdelávacích skúseností.“ Na 7.str. dokument uvádza: „**Podporovať inklúziu znamená stimulovať diskusiu, povzbudzovať pozitívne prístupy a zlepšenie vzdelávacích a sociálnych systémov preklenovaním nových požiadaviek vo vzdelávacích štruktúrach a vládnej moci. To si vyžaduje zlepšenie vstupov, procesov a prostredí pre posilnenie jednak učenia sa žiaka na úrovni žiaka v jeho vzdelávacom prostredí . Ich úspech spočíva na vládnej ochote a kapacitách adaptovať pro –chudobnú politiku, vyjadrujúcu spravodlivé verejné výdavky na vzdelávanie, rozvoj medzirezortných prepojení a prístupov inkluzívneho vzdelávania ako ústavodarný prvok celoživotného učenia sa.**“

V náväznosti na uvedené skutočnosti inkluzívneho vzdelávania sa dá očakávať nielen ľudskoprávny efekt, ale aj ekonomický benefit a to tým, že sa presmeruje neefektívne plytvanie finančných prostriedkov vynakladaných do systému dlhodobej sociálnej podpory na efektívne využitie rozvoja a využitia ľudských zdrojov. V tomto duchu vystúpila svojím príspevkom aj Katarína Mathernová, konzultantka zo Svetovej banky dňa 23.5. 2011 na stretnutí Európskej únie na vysokej úrovni v Bratislave k efektívnemu využívaniu Európskych štrukturálnych fondov pre rozvoj rómskych komunít, keď konštatovala, že pri súčasne klesajúcej demografickej krivke majoritnej spoločnosti a súčasne stúpajúcej demografickej krivky rómskej minority je potrebné klásť dôraz na dôležitosť inkluzívneho vzdelávania so zreteľom na ekonomický efekt, ktorý vytvárajú ľudské zdroje.

Zameranie príspevku:

Cieľom príspevku je identifikovanie súčasných bariér inkluzívneho vzdelávania pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia vrátane detí z rómskych marginalizovaných komunít a identifikovať zdroje na prekonanie týchto bariér a odstránenie ich príčin.

2. Analýza súčasného stavu

2..1. Postavenie dieťaťa zo sociálne znevýhodneného prostredia z pohľadu všeobecných ľudských práv a práv dieťaťa

Postavenie dieťaťa zo sociálne znevýhodneného prostredia v školskom systéme podstatne ovplyvnili spoločenské zmeny v Slovenskej republike, ktoré nastali po roku 1989. Podľa

údajov rómskeho vzdelávacieho centra Rocepa pri Metodicko-pedagogickom centre v Prešove „prvým dôvodom bol náhly pokles počtu rómskych detí v materských školách a absencia predškolskej prípravy pre insolventnosť rodičov. Svoju rolu zohral aj nezáujem mnohých Rómov o vzdelanie vlastných detí, nedostupnosť materských škôl v obciach s vysokou koncentráciou Rómov a mnohé ďalšie. Podľa Ústavu informácií a prognóz školstva počet rómskych detí v materských školách v tomto období klesol zo 75% z celkového počtu na 0,7%

Znepokojujúce sú údaje, že takmer štvrtina žiakov zo SZP opakuje prvý ročník a o vysokom podiele žiakov z rómskych komunít v SZŠ a s tým súvisiace časté neadekvátne začlenenie žiakov do týchto škôl. Podľa štúdie Rómskeho vzdelávacieho fondu z roku 2009 je 60 % detí špeciálnych základných škôl z rómskych komunít.“ Tu končia po 9 rokoch štúdia na úrovni ISCED 1.

Je akousi samozrejmosťou rómske deti nastavovať na nižšie výkony celé detstvo a potom spoločnosť im vytýka, že sa nevedia uplatniť na trhu práce a v spoločnosti.

Podľa informácií Rocepa v Prešove: „Na SŠ študuje len približne 6,58 % rómskych žiakov. V roku 2007 došlo k poklesu počtu žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia v porovnaní s rokom 2005 o 2,84%. (údaje z roku 2008).“

Ako príklad: postavenie dieťaťa z marginalizovanej rómskej komunity uvádzame údaje z dokumentu: *Koncepcia výchovy a vzdelávania rómskych detí a žiakov vrátane rozvoja stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania MŠ SR:*

„Prehľad o počte vymeškaných a neospravedlnených vyučovacích hodín v prieskume MPC Prešov 2005:

Údaje poukazujú na nerovnaký percentuálny podiel žiakov zo SZP na vymeškaných hodinách 23,50 %, oproti neospravedlneným hodinám 69,62 %.

Údaje o vymeškaných hodinách (najmä neospravedlnených) korešpondujú so školskou neúspešnosťou žiakov.

Prechod žiakov na stredné školy:

Prechod žiakov zo SZP na stredné školy v jednotlivých krajoch SR - prieskum MPC Prešov 2005

Zo žiakov zo SZP, ktorí nastúpili do prvého ročníka SŠ sa najviac umiestnilo v SOU (ďalej len „SOU“) - 728 žiakov a v odborných učilištiach (ďalej len „OU“) - 366 žiakov. Do prvého ročníka stredných odborných škôl (ďalej len „SOŠ“) nastúpilo 203 žiakov zo SZP. Najnižšie zastúpenie týchto žiakov v rámci SR je na gymnáziách (ďalej len „G“), kde v prvom ročníku bolo 34 žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Dominantne sú žiaci zo SZP zaradení do dvojročných a trojročných učebných odborov.

Z uvedeného vyplýva potreba zvýšiť zastúpenie týchto žiakov v trojročných učebných odboroch, študijných odboroch a gymnáziách.“

2..2. Bariéry na strane žiaka zo SZP

2..2.1. Bariéry zo strany rodiny žiaka zo SZP

nezáujem rodičov o vzdelávanie ich detí. Nevideli perspektívu ich uplatnenia sa na trhu práce. S tým súvisí aj to, že Rómovia medzi sebou málo komunikovali o problémoch, ktoré vznikali medzi nimi a školou a medzi deťmi a školou. Mali spoločne problémy a nevedeli o tom. S rómskymi rodičmi sa identifikovali tri bariéry, ktoré úzko súvisia s ich o vzdelávanie ich detí, a to: zlá komunikácia medzi rodičmi navzájom, nedostatočná komunikácia medzi rodičmi a deťmi, zlá komunikácia medzi rodičmi a školou.

○ **Príčiny bariér zo strany rodičov:**

- Koncentrovaná a generačná chudoba - vzorce správania chudoby.
- Nízka intelektuálna úroveň rodičov (analfabetizmus, absolventi špeciálnej školy,).
- Nízke právne vedomie rodičov a komunity (nedocenenie právnych dôsledkov správania – sociálna kriminalita, úžera, zadlženosť, exekúcie).
- Nízke vedomie zdravotnej a hygienickej starostlivosti.
- Nízka kultúra bývania (dôsledok inakosti originalneho nomádneho spôsobu života bez generačných vzorcov správania v ustálenej kultúre života).
- Nízka povedomie a akceptovanie vlastnej identity – neznalosť vlastnej histórie, kultúry – doteraz len na základe ústneho podania – neodborné, na základe legend.
- Nedocenenie hodnoty vlastného jazyka – ako charakteristického znaku identity v rámci rovnocenného postavenia menšinových jazykov.
- Neschopnosť rozvinutia pozitívnych hodnôt vlastnej kultúry a akceptovania v majorite.
- Chýba vízia budúcnosti – existenčné prežívanie prítomnosti.

2..2.2. Bariéry zo strany spoločnosti

- Dieťa z nie bežných rodinných podmienok je ťažko prijímané spoločenstvom školy.
- Rovnako pregraduálna príprava pedagógov málo pripravuje absolventov na prácu so žiakmi prichádzajúcich do školy s inakosťou (deti zo SZP, z MRK, vychovávané v rámci inej kultúry, deti so špecifickými výchovnovzdelávacími potrebami).
- Nejasne definovaný cieľ vychádzajúci z analýzy potrieb pre inkluzívne vzdelávanie, nemôže byť ani ochota pre jeho prijatie ako celospoločenskú nevyhnutnosť, v čase keď ešte nie je hrozbou, a politická nadstranícka vôľa pre jeho podporu by bola spoločenským a ekonomickým prínosom.
- Podpor inklúzie je dlhodobou deklaratívna bez hlbších analýz nefunčných stereotypov prevzatých alebo nesystémovo inovovaných prístupov bez vedeckých podkladov.

- Dlhodobý stav stimulovania odborných diskusií s krátkodobým nesystémovým efektom, nenadväzujúc na vyhľadávanie a povzbudzovanie pozitívnych prístupov, posilnenie ich rozvoja ako aj multiplikácie.
- **Vzdelávacie a sociálne systémy zotrávajú dlhodobo bez vzájomnej medzirezortnej prepojenosti cieľov**, triešti sa očakávaný efekt na cieľovej skupine bez očakávaného výsledku aj bez ekonomického efektu.

Príklad 1: “Motivačné štipendium“ určené pre žiaka je adresované rodičovi, ktorý túto čiastku prijíma v dávke hmotnej núdze ako celkový príjem do rodiny aj tak nízky z hľadiska potrieb rodiny, nerozlišuje jeho určenie pre potreby vzdelávania žiaka, čo pociťuje škola ako nedostatok krytia nákladov - doplatok stravy, hygieny, liekov, pomôcok, ubytovanie v internáte, cestové do školy – pre 8-ročné stredné školy, čiastočne základné a materské školy.

Príklad 2: Príspevok na bezlepkovú diétu, rodič prijíma ako príjem do rodiny a nie na zabezpečenie bezlepkovej diéty, ktorú nemusí preukázať.

Príklad 3: Ak motivačné stravné, cestovné, príspevky na pomôcky pre stredoškolákov „nie je“, rodič nie je motivovaný vynakladať výdavky aj tak z nízkych príjmov a teda žiada osamostatnenie žiaka hneď po ukončení povinnej školskej dochádzky bez ďalších výdavkov v rodine, napojením sa na sociálny systém aktivačných príspevkov z Úradu práce častokrát tesne pred ukončením štúdia záverečnou skúškou ap.

- **Uplatňovanie nových požiadaviek** vo vzdelávacích štruktúrach a vládnej moci je ďalšou bariérou, ktorej vyriešenie je závislé od politickej vôle .
- Predsudky a mýty na strane majoritnej kultúry a minority posilnené stereotypným vnímaním kultúry chudoby vyplývajúcej z historického spôsobu života Rómov, pretrvávajúci stav, bez vízie riešenia nastavuje zosilňujúce efekty v spoločenskom, vzdelávacom prostredí, ktoré konzervuje možnosť posilnenia multikultúrneho prostredia.
- Diagnostické nástroje nerozlišujúce mentálnu a sociálnu retardáciu a kultúrneho rozlíšenia – stigmatizovanie rómskych detí na celý život.

-

2..2.3. Legislatívne prostredie ako bariéra

- je z hľadiska potrieb inklúzie žiaka zo SZP roztrieštené, nenadväzujúce na potreby žiaka a záujmy spoločnosti,
- nesleduje ciele inklúzie, je dôsledne administratívne riadené bez hlbších analýz cieľov, a možnosti ich dosahovania, bez spoločensky nastavených indikátorov,
- súčasná legislatíva nenadväzuje na teoretické systémové prístupy vednej disciplíny sociálnej pedagogiky (terciárna inštitúcia nastupuje ak zlyhá rodina a škola), ktorá je jednotiacim základom pri medzirezortnom prístupe vychádzajúc z analýz potrieb prostredia žiaka vzhľadom na inklúziu a záujem spoločnosti so zohľadnením ľudských práv ako aj ekonomickej návratnosti do spoločnosti,

- nie je komplementárne a nadväzne bez naznačených analýz a vedeckých prístupov nezabezpečuje a nenastavuje vzdelávacie výdavky tak, aby boli vynaložené koncepčne systémovo s ekonomickým efektom a naplnením ľudských práv.

Ďalšie legislatívne nedostatky:

- **Absencia aplikácie práva vzdelávať sa aj v materinskom jazyku**

Rómsky jazyk nie je dôsledne uplatňovaný aspoň ako jeden z cudzích jazykov s podobnou časovou dotáciou- následok je neprijatie vlastnej identity, nespokojnosť „vo vlastnej koži“ a vytváranie náhradných identít (budem kýmkoľvek, len nie Rómom, s ktorým tu nikto neráta a ako s človekom).

- **Absencia rómskych reálií vo všeobecnom obsahu vyučovania** – následok je predsudok, mylný dojem majority aj Rómov, že rómska história a osobnosti neexistujú. Ani v tomto ohľade sa neráta s Rómom ako s občanom tu žijúcom a tu vytvárajúcom hodnoty. Následok je neochota Rómov vytvárať nové hodnoty a na druhej strane neochota majority akceptovať kvalitu hodnôt už vytvorených Rómami - prehlbovanie priepasti medzi Rómami a nerómami.
- **Neadekvátne motivácie** rodičov MRK posúvať deti do SZŠ.
- Prekážky v napredovaní na ďalšie štúdium pre deti končiace SZŠ, následok rast počtu nezamestnateľných osôb a neúmerné zaťažovanie sociálneho aj ekonomického systému krajiny, ignorovanie najmladšej populácie v krajine(najnižší produktívny vek).
- Nízke normatívy a vysoké počty žiakov v triedach (okrem SZŠ) – protežovanie SZŠ.

2..1.1. Bariéry, ktoré musí prekonávať vzdelávacia inštitúcia

- Základné a stredné školy nie sú motivované pre prácu so žiakmi zo SZP (naopak motivované sú špeciálne školy – vysoký normatív), avšak práca v ZŠ a SŠ so žiakmi zo SZP je rovnako náročná a pripravuje ich na reálne životné podmienky.
- Nie sú nastavené legislatívne a ekonomické podmienky pre realizáciu celodenného výchovného systému (školy a školské zariadenia (MŠ, ZUŠ, CVČ) sú originálnou kompetenciou obcí (často sú napočítané finančné prostriedky MF SR pre obce použité na iné účely napr. na investičné), tiež proti deťom postavené Nariadenie vlády o financovaní škôl a školských zariadení v originálnych kompetenciách obcí a územných samospráv, kde sa voľnočasové aktivity obmedzili formou 1žiak/1krúžok a podobne v ZUŠ 1žiak/1skupinový a 1 individuálny odbor. Zároveň sú znížené koeficienty a v prípade súkromných škôl a školských zariadení, v zriaďovateľskej pôsobnosti občianskych združení zameraných na komplexné riešenie žiakov z MRK sú ešte viac znevýhodnené, že môžu dostať len 88 % v porovnaní s obecnými alebo samosprávnymi (a aj táto garancia je len do roku 2013).
- Zákon o financovaní škôl a školských zariadení je neetický a obce to demotivuje podporovať tzv. konkurenčné neštátne školy a školské zariadenia v originálnej kompetencii, čo ohrozuje udržateľnosť najmä tie, ktoré pracujú s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia.
- Školské internáty majú nízke príspevky na financovanie a pre rodiny zo SZP je neúnosné vynaložiť finančné prostriedky na úhradu požadovaných nákladov.

- Výnos MPSVaR SR a ani MŠ SR nerieši príspevky na stravu, pomôcky pre žiakov zo SZP študujúcich na stredných školách a dokonca a ani v 1.-4. Ročníku osemročných foriem stredoškolského štúdia.
- Legislatíva, napriek dlhoročným pripomienkam, neaktualizovala aj finančný príspevok na žiaka strednej školy zo SZP, tak ako je to pre žiakov ZŠ zo SZP.
- Z ľudsko-právneho hľadiska je prekážka k prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu žiaka zo SZP – nakoľko nie sú legislatívne zabezpečené finančné prostriedky na dopravu do strednej školy (na súkromné školy ani do základnej školy).
- Nízky príspevok na žiaka ZŠ zo SZP a žiaden na žiaka SŠ zo SZP nestačí na pokrytie potrieb riešenia adekvátneho prístupu k hygienickej a zdravotnej starostlivosti.
- Motivačný príspevok na vzdelávanie, ktorý dostáva rodič zo SZP neposkytuje na vzdelávacie potreby žiaka, ale používa na iné výdavky rodiny.

3. Odporúčania

1. Riešiť problém koncentrovanej a generačnej chudoby.
2. Do odporúčaní uvádzame, aby sa **finančne pokryli** požiadavky v spolupráci rezortov Ministerstva školstva SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR a Ministerstva financií SR pre opatrenia a úlohy Štátneho vzdelávacieho programu pre ISCED 1, ISCED 2, ISCED 3 v časti: **Výchova a vzdelávanie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia:**

„Špecifickým cieľom výchovy a vzdelávania žiakov zo SZP je prostredníctvom eliminácie , odstránenia hendikepov vyplývajúcich zo SZP (napr. komunikačné schopnosti, kultúrne a sociálne vylúčenie, hygienické návyky,...), dosiahnuť primeraný rozvoj ich schopností.

Uskutočňuje sa:

- v školách v bežných triedach spoločne s ostatnými žiakmi školy, pričom niektoré (pre neho problémové) vyučovacie predmety žiak absolvuje v rámci individuálneho vzdelávacieho programu,
- v školách v bežných triedach spoločne s ostatnými žiakmi školy podľa individuálneho vzdelávacieho programu, ktorý vypracúva škola v spolupráci so školským zariadením výchovného poradenstva a prevencie; zákonný zástupca sa s týmto programom oboznámi.

Vo všetkých organizačných formách vzdelávania je potrebné vytvárať žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia špecifické podmienky pre ich úspešné vzdelávanie a uspokojovanie ich špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrieb, najmä:

- znížiť počet žiakov v bežnej triede, čím sa zvýši efektívnosť , umožní sa individuálny prístup k žiakovi,
- realizovať celodenný výchovný systém, ktorý predlžuje čas dieťaťa v motivujúcom školskom prostredí a umožňuje mu zmysluplne stráviť voľný čas a pripravovať sa na vyučovanie,
- vytvoriť atraktívne edukačné prostredie rešpektujúce sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká žiaka,

- pri vytváraní školských vzdelávacích programov zohľadňovať atraktívne edukačné prostredie rešpektujúce sociálne, kultúrne a jazykové špecifiká detí zo sociálne znevýhodneného prostredia národnostných menšín,
 - realizovať programy orientované na zlepšenie spolupráce rodičov rómskych detí so základnou školou,
 - zabezpečiť systém doučovacích aktivít pre zaostávajúce rómske deti (v spolupráci s MVO, komunitnými centrami) – napr. kurzy po vyučovaní,
 - vytvoriť alternatívne učebné osnovy, ktoré bude môcť škola použiť pri prispôbovaní obsahu výučby rómskych detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (redukcia obsahu, praktickejšia orientácia, učenie zážitkovou metódou, alternatívne formy vzdelávania – animácia), zároveň treba prijať opatrenia, ktoré zabránia zneužitiu týchto osnov na vytváranie segregovaných tried,
 - implementovať ako súčasť školského vzdelávacieho programu vzdelávacie programy multikultúrnej výchovy a výchovy proti predsudkom ...“.
3. **Jasne definovať cieľ** vychádzajúci z analýzy potrieb **pre inkluzívne vzdelávanie**, a tým vytvoriť podmienky pre jeho prijatie ako celospoločenskú nevyhnutnosť, v čase keď s ešte problém a jeho neriešenie nestáva hrozbou, a politická nadstraníčka vôľa pre jeho podporu by bola spoločenským a ekonomickým prínosom.
 4. Podporiť inklúziu na základe systémových a inovovaných prístupov a vedeckých podkladov - **využiť sociálnu pedagogiku ako teoretický základ inklúzie, zaviesť do praxe - inštitucionalizovať**. (Sociálna pedagogika ako terciárna výchovná a vzdelávacia inštitúcia – zlyhanie rodiny, zlyhanie školy, nástup sociálnej pedagogiky ako pomoci pri socializácii detí a mládeže. Rozšírenie o nové oblasti: voľnočasové aktivity, programy zdravého životného štýlu – pedagogika voľného času).
 5. **Vyhľadávať a podporovať pozitívne prístupy už overené v praxi**, posilniť ich rozvoj a **multiplikáciu** (alternatívne stredné školy, komplexné projekty, komunitné centrá, materské centrá, neštátne iniciatívy, celodenný výchovný systém, centrá voľného času, základné umelecké školy pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, stredné školy s internátnym ubytovaním ap.).
 6. **Vytvoriť trvalú medzirezortnú platformu** (vzdelávacia, sociálna, kultúrna oblasť, oblasť výstavby, verejného poriadku, súdnictva ap. na príslušných rezortoch MPMSVaR, MK SR, MV SR, MS SR ap. s Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity a Úradom vlády na báze prepojenosti cieľov, aby sa netrieštili očakávané efekty v cieľovej skupine a dosiahol sa očakávaný výsledok a ekonomický efekt. **(Vzdelávanie od ranného veku detí po dospelosť pripravuje využitie ľudských zdrojov na trhu práce s očakávaným ekonomickým efektom potenciálnych daňových poplatníkov, bez zaťaženia nákladov na vyplácanie sociálnych dávok).**
 7. **“Motivačné“ určené pre žiaka, aby bolo adresované zabezpečovateľovi inkluzívneho vzdelávania (nie rodičovi)**, ktorý túto čiastku prijíma pre potreby vzdelávania žiaka **na krytie nákladov - doplatok na stravu, na hygienu, na lieky, pomôcky, na ubytovanie v internáte (ak je ubytovaný), cestové do školy pod názvom „Inkluzívny balíček (IB)“**– pre 8-ročné stredné školy, stredné školy, stredné odborné školy, základné a materské školy. Vzdelávacie inštitúcie, ktoré by sa prihlásili do systému poberateľov inkluzívnych balíčkov by spĺňali kritéria pre uchádzanie sa o inkluzívny balíček.

8. Príspevok na zdravotné alebo iné kompenzácie napr. bezlepková diéta , rodič musí preukázať nákupom na daný účel, v opačnom prípade mu bude príspevok odňatý a prevezme ho realizátor inkluzívneho vzdelávania (napr. určený sociálny pedagóg, ktorý socializuje rodiča).
9. **Motivovať rodiča , aby sa podieľal na inkluzívnom vzdelávaní :** dostane časť príspevku, ktorý vynaloží na to aby poslal dieťa do školy, v ďalšom dostane časť aby sa podieľal na úhrade napr. stravy ,iný účel musí preukázať, inak mu príspevok bude odňatý a presunutý do systému plnej časti „IB“ .**Pri ukončení štúdia záverečnou skúškou dostane žiak jednorázový štartovací príspevok na hľadanie si zamestnania, respektíve na začatie ďalšieho štúdia ap.**
10. **Uplatniť nové požiadavky vo vzdelávacích štruktúrach vo vládnej moci získaním politickej vôle s výzvou pre všetky dlhodobé politické línie** v závislosti na pochopení naliehavosti, odbornosti a vedeckosti efektívnych a ekonomicky návratných riešení.
11. **Podporiť vytváranie multikulturálneho prostredia v školách, obciach, na prekonanie predsudkov a mýtov na strane majoritnej kultúry ako aj minority.**
12. **Eliminovať stereotypné vnímanie kultúry chudoby** vyplývajúcej z historického spôsobu života Rómov, nastaviť vízie riešenia v spoločnosti **na strane minority ako aj majority.**
13. **Na vládnej úrovni podporiť ochotu adaptovať politiku “ pro- chudobnú“**, vyjadrujúcu spravodlivé verejné výdavky na vzdelávanie, rozvoj medzirezortných prepojení a prístupov inkluzívneho vzdelávania ako ústavodarný prvok celoživotného učenia sa.“
14. **Motivovať základné a stredné školy pre prácu so žiakmi zo SZP –** normatív určiť na rovnakej úrovni ako majú žiaci v špeciálnych školách variant A, nakoľko práca v ZŠ a SŠ so žiakmi zo SZP je rovnako náročná a namáhavá a pritom ich pripravuje na reálne životné podmienky. / žiakov zo SZP považujeme za žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami./ Zvážiť prehodnotenie žiakov vo variante A SŠ a reintegrovať ich do ZŠ
15. **Finančne podporovať vzdelávanie (žiaka a školu) pre dokončenie neukončeného základného vzdelania** a nadväzne stredného vzdelania.
16. **Nastaviť legislatívne a ekonomické podmienky pre realizáciu celodenného výchovného systému** využitím škôl a školských zariadení (MŠ, ZUŠ, ŠKD, CVČ, ŠI a iné) v originálnej kompetencii obcí a územných samospráv.
17. **Prehodnotiť Nariadenie vlády o financovaní škôl a školských zariadení v originálnych kompetenciách obcí a územných samospráv** v prospech posilnenia organizovania voľnočasových aktivít v nadväznosti na sociálnu pedagogiku (efektívna prevencia negatívnych javov).
18. **Zrovnoprávniť finančné príspevky v prípade súkromných škôl a školských zariadení, v zriaďovateľskej pôsobnosti občianskych združení zameraných na komplexné riešenie žiakov z MRK .**
19. **Vytvoriť podmienky pre implementovanie národnostného školstva –** vyučovanie rómskeho jazyka v ZŠ a SŠ ako posilnenie vlastnej identity žiaka (štátny školský

vzdelávací program, rámcový učebný plán pre školy s vyučováním jazyka národnostnej menšiny, učebné texty, učebnice, učebné pomôcky./

20. **Zaradiť učivo o histórii a reáliách Rómov v rámci vyučovania** spoločensko-vedných predmetov (Dejepis, Občianska výchova resp. náuka).
21. **Zaviest' systém aktívny žiak – motivovaný rodič a podporná spoločnosť.**
22. Na princípe subsidiarity vytvoriť podmienky pre duchovné, morálne a etické pozdvihnutie MRK.